

МАПЕ ПОЕЗИЈЕ

Јануара 2014. године порторикански песник и професор Карлос Роберто Гомес Берас провео је неколико дана у Србији. Том приликом је у Београду промовисао своју поезију, а његов боравак у Новом Саду искористили смо да за часопис „Поља“ поразговарамо о његовој новој збирци *Маја до човековој срца*, издавачкој кући којом руководи у Порторику и неуобичајеном путу до песничког позива.

Бојана Ковачевић Петровић: *Карлосе Роберто, Ви сте професор компаративне књижевности на Универзитету у Порторику, уредник издавачке куће Исла негра и џе-сник. Шта сте најпре? Које од ова три занимања вас највише исцуњава?*

Карлос Роберто Гомес Берас: Ја сам пре свега песник. Обожавам да читам поезију. Волим када откријем доброг песника, јер на свету има много лоше поезије. Не престано читам поезију. У раној младости, мислио сам да ћу бити зубар. Када сам уписао студије, нисам знао чиме ћу се бавити. Пошто је мој отац, кога никада нисам упознао, био стоматолог, исто као и неколико мојих рођака, и ја сам хтео то да будем. Дакле, са 16 година сам уписао стоматологију, и на првој години сам похађао предавања из биологије... Није ми се то допало. Потом, будући да је моја мајка била правник, помислио сам, зашто не бих и ја био правник... Четири године касније, хтео сам да се пребацим на права, али ми нису дозволили јер сам претходно студирао природне науке... Морао сам да полажем диференцијалне испите: књижевност, музику, уметност и филозофију. Тада сам открио и другу страну, коју раније нисам познавао. И заљубио сам се... у часове књижевности. Професор који ми је предавао књижевност био је први Порториканац који је дипломирао на Сорбони у Паризу, звао се Хосе Емилио Гонсалес. Бавио се поезијом и предавао компаративну књижевност. Годину дана сам одлазио на његова предавања. Потом сам се вратио у студентску службу и рекли су ми да сада могу да упишем права. Одговорио сам да више не желим то да студирам, да сада хоћу да будем песник. Имао сам 22 године. Распитао сам се где се студира поезија, рекли су ми на компаративној књижевности, и саопштио сам мајци своју одлуку. Мислила је да сам луд. Показала ми је новине и питала ме да ли сам некада видео да у новинама траже песника. Траже месаре, зубаре, учитеље... али песнике... Умрећеш од глади, рекла ми је. Али, ја сам одлучио да будем песник. Уписао сам књижевност и почео да откривам разне ствари. Једног дана, тај професор ме је видео како запишем стихове. Упитао ме је шта то пишем и рекао сам му да сам песник. Ти си песник? – изненадио се. Затражио је да види. Имао сам код себе фасциклу пуну песама, било их је 50-60, у то доба сам већ добио две студентске награде за поезију. „Можеш ли да дођеш идуће недеље у мој кабинет? Изнећу ти своје мишљење.“ Одушевљено сам

прихватио и оставио му фасциклу. Након недељу дана отишао сам код њега, прочитао је све што сам написао, и све песме биле су ишаране црвеном оловком. Рекао је да има нешто да ми саопшти. Био сам убеђен да ће ми рећи да сам одличан песник, јер сам написао толико песама, и то из срца, а при том сам и награђен... Али он ми је рекао да је све то – срање. Управо ту реч је употребио. Срање. Нисам могао да верујем. Тврдио је да ништа од тога не ваља. Саопштио ми је да међу мојих педесетак песама нигде нема поезије. Појаснио ми је то, подржао ме је да наставим да пишем, отишао сам кући, затворио се у собу и три дана нисам излазио. Мама је забринуто питала шта ми је, да можда нисам почео да се дрогирам... Нисам ништа хтео да једем, био сам тужан... А онда сам схватио шта је професор хтео да ми каже: нисам могао да поставим писач ако претходно нисам био читалац. Нисам довољно читао. Било ми је јасно да такорећи ништа нисам прочитао. Тек тада сам почео да читам, да откривам песнике: Пабла Неруду, Октавија Паса, Мајаковског, Бодлера, Рембоа... и увидео да су моје песме у поређењу с њиховима заиста – срање.

Б. К. П.: *Од свих ђесника које сѝе читали и које читалие, сѝиче се уѝисак да Пабло Неруда заузима ѝосебно месѝо. По њеѝојој кући-музеју назвали сѝе и своју издавачку кућу. Шѝа вас је ѝолико ѝривукло ѝом великом чилеанском ѝеснику?*

К. Р. Г. Б.: Пабло Неруда је кључни песник у мом животу. Назив моје издавачке куће, *Исла Неѝра*, непосредан је омаж једној од три куће Пабла Неруде. Неруда је био први песник чија сам сабрана дела прочитао у једном даху. Но, није ме одушевио Неруда аутор *Двадесет ѝесама*¹ већ Неруда који је написао *Боравишѝе на земљи*.² За мене је то магија, тај Неруда ме је освојио. Након много година читања, осетио сам неодољиву потребу да пишем, али уместо да напишем песму, написао сам књигу. Сматрао сам да песник, исто као и архитекта, мора да направи план, пројекат. Архитекта не пројектује само врата, већ целу зграду. Тако и писач, по мом мишљењу, треба да направи целу грађевину, од почетка до краја. Од тог дана стварам искључиво књиге, осмишљавам целину, а увек прво имам наслове... Ево, већ имам наслов за своју следећу књигу. Наслов ове збирке, *Маѝа до човековој срца*, имао сам десет година пре него што сам почео да је пишем.

Б. К. П.: *Наслов Ваше нове збирке врло је сѝецифичан, ѝо није маѝа човековој срца, већ маѝа која води ка њему. Како сѝе је заѝраво замислили?*

К. Р. Г. Б.: Тачно, замислио сам мапу која води ка човековом срцу, до њега... Она је путоказ, показује како се стиже до срца. То је књига о путовању, о путу до срца. Дакле, имао сам тај назив много пре него што сам написао прву песму из ове збирке. Иначе,

¹ Реч је о збирци *Двадесет ѝеома о љубави и једна очајничка ѝесма* (*Veinte poemas de amor y una canción desesperada*) која је прославила Пабла Неруду. Објављена је 1924, када је чилеански песник имао 19 година. (Прим. ѝрев.)

² У збирци *Residencia en la tierra* (1925-1935) Неруда се удаљава од једноставности своје прве збирке и окушава у надреалистичким техникама, користећи херметичан и метафизички језик. (Прим. ѝрев.)

када сам завршио прву књигу, однео сам је свом професору, али нисам смео лично да му је предам, већ сам је оставио на његовом столу. Неколико дана касније ми је пришао и рекао ми да сам као лопов који ноћу проваљује у кућу, али да има нешто важно да ми каже. Дрхтао сам док ми је саопштавао: „Е, овде има поезије!“ Позвао ме је у своју кућу. Тамо сам научио другу лекцију о песницима. Читање. Нужност. Пројекат. Писање. Након писања, песник мора да научи да брише. Мора да научи сам себе да исправља. Професор ме је научио да исправљам то што сам написао. Говорио ми је: овај назив није добар, крај је осредњи, овој метафори није овде место... Показао ми је како се ради исправка сопственог текста. Многи песници мисле да је њихов посао готов када нешто напишу. Ни случајно! Заправо, приликом тог сусрета увидео сам шта треба да ради уредник. Сазнао сам како да направим отклон према свом и туђем делу. За ту књигу сам добио Националну награду за поезију и основао издавачку кућу *Исла неџра*. Иначе, непосредно пре него што сам пошао овамо, у Нови Сад, саопштили су ми да ће моја нова збирка такође добити Националну награду, двадесет година касније...

Б. К. П.: *За све њо време, њоком њроџеклих гвадесет њ година, иако нисџе њисали њоезију бавили сџе се издавашџвом. Исла неџра је имала свој њуџ, веома значајан за књижевносџ Ваше земље...*

К. Р. Г. Б.: Прва књига која је објављена у мојој издавачкој кући била је моја прва збирка. Основао сам ИК *Исла неџра* са својим најбољим пријатељем, сликарком графичарем. Он је имао искуства на пољу издаваштва, већ је радио у једној издавачкој кући. Ја нисам, али ми је узор била чувена шпанска издавачка кућа *Сеџш Барал (Seix Barral)*. Желео сам да и моје књиге имају клапне, да тако лепо изгледају. Дакле, ја сам бирао писце, а он се бавио дизајном. Нажалост, нас двојица као тим нисмо најбоље функционисали, били смо добри пријатељи, али се у послу нисмо слагали, а издаваштво захтева доследност, упорност. Мораш увек да будеш присутан, људи морају да стекну поверење у то што радиш. Ако се договоримо да за годину дана објавим неко дело, шта год да се деси, то дело мора тада угледати светлост дана јер сам дао реч. И тако смо се разишли, он је отишао у Чикаго, а ја сам остао да сам руководим издавачком кућом. Сео сам за компјутер и научио да дизајнирам. Од тада све радим сам. Сваку књигу сам дизајнирам.

Б. К. П.: *Исла неџра је била њрва алџернатџивна издавачка кућа у Порџорџику? Каква је ваша уређивачка конџеџџиџа, шџа објављуџеџе?*

К. Р. Г. Б.: *Исла Неџра* објављује књижевна дела која ја називам алтернативним. Не занима ме да објављујем класике, мене занимају писци за које нико не зна, волим да типујем на њих. За мене је то као улагање у акције. Ја улажем у писце. До сада сам имао много среће. Када сам основао ИК *Исла неџра*, у Проторџику није постојао ниједан сличан издавач. А у то доба је стасала читава генерација писаца која се зове „Генерација осамдесетих“, мада је у Порторџику зову *Зайџрвена џенерација*³ јер су ти аутори писали

³ *Generación Soterada.* (Прим. џрев.)

дела која нико није објављивао. Али ја то нисам знао јер претходно нисам имао довољно знања о књижевности. Када сам сазнао за те писце, почео сам да објављујем њихова дела. Та целокупна генерација чекала је на ред, ишчекивала да објавим њихову књижевност. Тако је *Исла неїра* постала јединствена. Књиге су почеле редовно да излазе, другачије су изгледале, имале су клапне, за разлику од других књига које су објављиване у Порторику. Штампали смо их у Доминиканској Републици. *Исла неїра* сада има много „деце“, данас постоји петнаестак издавачких кућа које су проистекле из моје. Већина њих ме назива оцем. Када сам почињао да се бавим овим послом, није постојало ништа осим традиционалних државних издавача и веома мали број писаца добијао је прилику да објави своја дела. Током тих првих година, на пример, од двадесет књижевних награда у разним категоријама, *Исла неїра* је добила петнаест. Једноставно, није било других издавача. Данас је другачије, данас много њих послује по нашем моделу, и раде то изванредно. Након двадесет година постојања, могу да кажем да је *Исла неїра* историјски пројекат за Порторику и Карибе. Између осталог, објавили смо двотомну антологију *Нови канибали*, прву карипску антологију. Никада тако нешто није урађено, нико пре нас није обухватио Кубу, Доминиканску Републику и Порторику у истом делу. Један том био је посвећен приповедачкој прози, а други поезији. Договор је био да обухватимо савремене писце, ја сам био задужен за Порторику, направио сам свој избор и две недеље пре истека рока звали су ме да питају да ли је све спремно. Казао сам да јесте и замолио их да ми опишу како ће изгледати друга два дела антологије. Саопштили су ми да кубанска почиње с Карпентјером, а доминиканска с Хуаном Бошом. Зачудио сам се одакле они ту, ти писци су класици. Рекли су ми да су променили концепцију, и да су ми послали писмо да ме о томе обавесте. Писмо никада нисам добио, и мој избор се није уклапао у њихов. Осим књижевности, моја издавачка кућа има и једну едицију која се зове *Савремена академија*, а обухвата универзитетске текстове. Ту објављујемо књиге из области историје, филозофије, образовања...

Б. К. П.: *Поред шoїа шїо сїе велики њоклоник њоезије Пабла Неруде, њријаїељ сїе њеїове Фондације, која Вам је указала њосебну часїї када сїе били у Чилеу. Како је до шїоїа дошло?*

К. Р. Г. Б.: Једног дана, пре отприлике седам година, на интернету сам тражио књиге своје издавачке куће, и међу познатим насловима угледао сам једну књигу коју је објавила „Издавачка кућа Исла негра“, али то није била моја *Исла неїра*. Претражио сам интернет и напослетку нашао ту књигу у једној антикварници у Чилеу. Књижара се звала *Сиг*. Књига је била објављена 1934. године и коштала је 100 долара. Позвао сам књижару, рекао им да сам заинтересован за ту књигу и питао зашто кошта 100 долара. Рекли су ми да је то ограничена едиција, јер је издавач *Исла неїра*. Мислио сам да се једино моја издавачка кућа тако зове. На питање ко је уредник добио сам одговор Пабло Неруда. Неруда је желео да буде издавач, основао је малу издавачку кућу, са идејом да објављује заборављене чилеанске писце. Али његова идеја је пропала, објавили су једну једину књигу. Купио сам ту књигу, имам је код куће. Када сам офор-

мио *Исла неџра*, нисам то знао. Дакле, у неку руку сам испунио Нерудину мисију, остварио сам његову идеју.

Када сам објавио прву књигу у својој едицији, сазнао сам да се Нерудина кућа реновира, јер су је након државног удара уништили. Тада ми је директорка ПЕН Клуба Порторика саветовала да напишем писмо чилеанском ПЕН Клубу и да им саопштим да сам покренуо издавачку кући *Исла неџра*. Послао сам им љубазно писмо, али када сам се вратио кући, био сам тужан. Заправо нисам желео то да урадим. Написао сам ново, слично писмо и адресирао га тамо где сам у суштини желео: на име Пабло Неруда, *Исла неџра*. Након два-три месеца стигао ми је коверат, пошиљалац је била *Фондација Пабло Неруга*. Моје писмо је стигло у Нерудину кућу *Исла неџра*, али су је оданде послали у Ћаскону, његову главну кућу. Тамо су се питали шта да раде с мојим писмом, и једна млада библиотекарка одлучила је да ми одговори. Наставио сам да се дописујем с њом и спријатељили смо се. Две године касније, рекла ми је да има посебну позивницу за мене. Фондација ми је понудила да ће ме, ако платим пут, сместити о сопственом трошку у Нерудину кућу, у собу у којој је написао *Двадесет њоема о љубави*. Два дана пре поласка морао сам да откажем пут. Написао сам библиотекарки писмо, у сузама, морао сам да вратим стипендију, нисам могао да путујем. Она је напустила тај посао, дуго се нисмо чули, али сам *Фондацију Неруга* редовно слао књиге које сам објављивао, и они су мени увек нечим узвраћали. Безмало петнаест година касније, једна пријатељица ме је позвала на скијање у Чиле. Помислио сам: не могу да идем у Чиле на скијање, а да не посетим Нерудину кућу. На интернету сам видео да је председник Фондације исти човек као и пре петнаест година и написао сам му ново писмо: можда ме се не сећате, али ја сам... Одговорила ми је његова секретарица: дон Агустин је на путу, али вам је поручио да вас се сећа. Пренео је директору Фондације да долазите у Чиле и он вам је поручио да вам стојимо на располагању за све што желите. Чим сам стигао у Чиле, отишао сам да видим кућу *Исла неџра*. Тамо су ме очекивали и саопштили ми да ће за мене организовати специјалан обилазак куће. Водич ми је била ћерка столара који је правио Нерудину кућу. Уместо уобичајене туре од 45 минута, ја сам у Нерудиној кући провео пет сати. Сазнао сам да је тај столар још увек жив, па сам и њега упознао. И не само то, одвео ме је до друге Нерудине куће, коју је такође он правио. У месту *Исла Неџра* постоји још једна Нерудина кућа, у облику вагона, а зове се *Каса де Канталао* (*Casa de Cantalao*). Служила му је само за писање, а направљена је као вагон јер је Нерудин отац био железничар. То је заправо једна велика соба и затворена је за публику, али сам имао срећу да ми је отворе и покажу. Када смо се вратили у главну кућу, желео сам да частим столара и његову унуку ручком у ресторану у склопу куће. То је био Нерудин лични ресторан са свега 7 столова. Тражио сам јеловник и поручио по једну порцију сваког јела са менија. Директор није дозволио да ми било шта наплате, рекао је да су ме чекали 15 година и да сам сада њихов гост. Потом сам се поздравио с њима јер сам желео да видим и трећу Нерудину кућу, ону у *Валпараису*. Сазнао сам да је та кућа отворена само до пет поподне и да ћу закаснити. Телефоном су јавили да ме сачекају, тако да сам успео да видим и ту кућу. Наредног дана био је понедељак, дан када су сви музеји у Чилеу затворени, а преостало ми је још да видим кућу у Ћаскони. Већ сам се помирио с тим да је нећу

видети, али сам ипак проверио телефоном. Била је затворена за публику. Када сам им рекао како се зovem, казали су ми: „Дон Карлосе, кућа је затворена за јавност, али јавили су нам да је Вама отворимо.“ Дочекала ме је председница и провела кроз целу кућу, испривавши ми много тога значајног.

Б. К. П.: *Ове године хиспански сви обележава стогодишњицу рођења четири велика писца: Хулија Кортасара, Октавија Паса, Аголфа Бјоја Касареса и Никанора Паре. Да ли је неки од тих писаца утицао на формирање Вас као писца, да ли о неком од њих нарочито говориш својим студентима?*

К. Р. Г. Б.: У различитим периодима живота бавио сам се разним писцима. У почетку је то био Неруда, али касније сам откривао и друге писце. Уживам у поезији Октавија Паса, задивљујуће је како се тај нобеловац поигравао језиком, извијао га и савијао, под великим утицајем барокних писаца. Једно време сам био заражен њиме. Волим и Кортасара. Једно цело предавање посветио сам Кортасаровој причи „Континитет паркова“. Студентима четири сата причам о тој његовој приповеци. Чак сам се једно време бавио Кортасаровом поезијом, он је био веома добар песник и сматрам да је његова збирка *Тек само ѓраскозорје*⁴ одлична. Повремено одлазим на вечери посвећене Хулију Кортасару у Мадриду, које организује моја пријатељица, новинарка Марија Анхелес Фернандес. Она ми је рекла једну занимљиву реченицу коју сам парафразирао у својој последњој збирци поезије. Реч је о мисли Жана Коктоа коју је Кортасар преузео, а пре мене још неки књижевници. Дакле, та реченица припада многим писцима, свакоме на свој начин, и истински ме одушевљава: *Има људи који ѓледају у звездано небо и виде звезде. Али има и оних који ѓледају у звездано небо, и виде сазвезђа.*

*(Разговарала и са шпанској превела **Бојана Ковачевић Пешировић**)*

⁴ *Salvo el crepusculo* је последња књига Хулија Кортасара, веома емотивне садржине, коју је стварао четири деценије у виду сопствених мемоара. Обухвата многе просторе и догађаје који су обележили његов живот: од улица Буенос Ајреса до свих соба у којима је живео у Паризу. (Прим. прев.)